

A pénzügyi szolgáltató szektorok területi dimenziói a Kelet-közép-európai térségben¹

© Kovács Sándor Zsolt

MTA Közgazdaság- és Regionális Tudományi Kutatóközpont, Pécs
skovacs@rkk.hu

Közös kezdetek, a gazdasági átmenet következményei

Az 1990-es évek eleje a politikai és gazdasági átmenet éve a kelet-közép-európai országokban, ezek az országok ekkor váltak a szocialista tervgazdaságokból nyílt piacgazdaságokká. Ez az átalakulás világtörténeti méretekben tekintve is sikertörténetnek nevezhető, hiszen ez egy olyan egyedi, totális átalakulás zajlott le, mely az érintett országokban végbemenő gazdasági és politikai változások fő irányai mentén, békésen, erőszakmentesen és egyúttal elképesztően gyorsan ment végbe (Kornai, 2005). Az átalakulás természetesen az élet, a gazdaság minden területére kiterjedt, így a változások a pénzügyi szektorban is bekövetkeztek.

A szocialista berendezkedés által a második világháborút követően kialakított egyszintű bankrendszereket új, modern pénzpiaci szerkezetek váltották fel, így ezidőtájt (elsőként Magyarországon, 1987-ben) ezekben az országokban újra kialakították a kétszintű bankrendszereket, ahol a központi bank mellett már megjelentek, illetve megjelenhettek a kereskedelmi bankok is (Kovács, 2012). Az új struktúra mellett számos egyéb új trend alakult ki Közép-Kelet-Európa pénzügyi szegmensében, melyek a következők:

- ❖ szektorális és működési akadályok megszüntetése;
- ❖ magántulajdonú bankok alapításának engedélyezése;
- ❖ külföldi- és közös tulajdonú bankok működésének engedélyezése;
- ❖ bankok alapításának liberalizációja;
- ❖ a törvényi keretek megteremtése, illetve a felügyeleti intézmények létrehozása.

Mivel az egyes kelet-közép-európai országok makroökonómiai teljesítménye, a liberalizáció mélysége, a vállalati szektor reorganizációja, a választott privatizációs módszerek, valamint a piacgazdaság kialakított törvényi keretei országonként jelentős különbségeket mutattak az átmenet korai időszakában, ezért a megteremtett bankrendszerek sem uniformizáltak, hanem sokkal inkább eltérő strukturális jegyeket mutattak. A bankrendszerbe vetett bizalmat aláásó sorozatos bankválságokat és csődöket, valamint az állami pénzekkel megvalósított bankkonszolidációt követő piaci liberalizáció mértéke, illetve a választott privatizációs stratégiák jelentősen meghatározták a bankrendszerek stabilizálásának és konszolidációjának időtartalmát. Az aktív külföldi szerepvállalással lebonyolított bankprivatizáció az ebben élenjáró országokban jelentősen lerövidítette az átmenet válságperiódusait (Gál, 2004). A bankszektor fejlődése erősen függött a gazdasági és az intézményi átalakulás sebességétől (Balcerowicz, 1995). A modern bankrendszer kialakulása Nyugat-Európában évszázadokig tartott, Japánban néhány évtizedig, míg Kelet-Közép-Európában és a volt Szovjetunióban néhány év alatt lezajlott ez a folyamat

¹ A tanulmány az OTKA támogatásával készült. Azonosító: NK-104985

(Boot & van Wijnbergen, 1995). Ugyanakkor naiv elképzelés volt az, hogy néhány év alatt egy hatékonyan működő angolszász típusú és stabilitású bankrendszer megteremthető. Az is megállapítható, hogy igen rövid időszak, alig egy-másfél évtized alatt ezeknek az országoknak a bankrendszere több fejlődési szakaszon ment keresztül, mint bármely más régióé a világtörténelem során (Kornai, 2005). A bankreformok tekintetében azonban jelentős időbeli és strukturális különbségek mutatkoztak a régióon belül. Az élvonalas Magyarország és Lengyelország mögött Csehország, majd a Balti államok következtek. Romániában és Bulgáriában csak az 1990-es évek második felére alakultak ki a reform körvonalai. Az 1990-es évek elejének általános recessziója közepette meginduló bankalapítások azonban a hirtelen növekedés, az öröklött rossz és behajthatatlan vállalati hitelek, valamint a külföldi bankok részvételével zajló, egyre erősödő piaci verseny következtében az állami tulajdonú bankok helyzete jelentősen megromlott, piaci részesedésük csökkenő tendenciát mutatott (Csáki, 1997). A reformokban és a piacnyitásban élvonalos országokban az átmenet időszakát már az 1990-es évek végére, illetve az ezredfordulóra felváltotta az átmenet utáni ún. „poszt-transition” időszaka. Ebben az időszakban a külföldi tulajdonosi dominancia miatt a már korábbi EU-tagállamokra is jellemző strukturális problémák jelentkeztek az átmenet országában, úgy, mint: az expanzió lelassul, s bizonyos szegmensekben, a szolgáltatások koncentrációja figyelhető meg, illetve a fiókhálózat fokozatos bővítését több helyen fiókbezárások váltották fel a racionalizálás jegyében. Emellett jellemző a banki közvetítő tevékenység visszaszorulása is, az új, nem banki szereplőkkel bővülő piac versenykihívásainak erősödése (Szabó, 2006). A külföldi dominanciájú közép-kelet-európai bankszektorban is megjelenik a duális gazdaság problémája. Mindezen folyamatok és trendek hatására a 2000-es évekre, az Európai Unióhoz való csatlakozás reális tényé válásának idejére az érintett kelet-közép-európai országokban egy új pénzügyi közvetítő struktúra alakult ki, mely az EU-15-tel összevetve a következő jegyeket hordozta magában:

- kisméretű bankpiac (Gál, 1998; von Hagen & Dinger, 2005);
- a banki közvetítés alacsony mélysége (Árvai, 2002);
- magas külföldi tulajdonosi arány (Herrmann & Jochem, 2003);
- óriási fejlődési tartalékok, erősödő versenypiac (Yildirim & Philippatos, 2003).

A pénzügyi szektorban az átalakulási folyamattal együtt egy területi fejlődést is segítő folyamat is elindult. Mégpedig azáltal, hogy a korábbi központi banki kirendeltségek mellett a fővárosokon kívül is megjelenő kereskedelmi bankok és helyi takarékszövetkezetek hozzájárultak, hozzájárulhattak az adott térség (város, megye, régió) fejlődéséhez. A továbbiakban ezt, a pénzügyi szolgáltató szektor területfejlődéséhez köthető változásait mutatom be az átmenet időszakától napjainkig.

Bankföldrajzi áttekintés, az elméleti keretek

Pénzpiaci vizsgálataim során az intézményi struktúrák földrajzának filozófiáját tartom szem előtt. Ez a diszciplína a különböző nemzeti bankrendszerek intézményi struktúrájával foglalkozó ága a pénzügyi földrajznak. Hasonlóan az országok berendezkedéséhez (kapitalista, szocialista rendszer) a monetáris, pénzügyi formák is fejlődnek, emellett azonban vannak országspecifikus sajátosságok is. Az utóbbi időszakban egyre több vizsgálat foglalkozik a pénzügyi intézménystruktúrák földrajzi kérdéseivel. Ez nem véletlen, hiszen az intézmények által szabott keretek egyben a

helyi közösségek pénzmozgásait is befolyásolják. A helyi-regionális bankrendszerek erősebben függenek a régiós gazdaságtól, érzékenyebbek a válságokra, de megakadályozzák a régióból való forráskiáramlást, részesei a régió fejlesztésének. A releváns szakirodalomban két egymással szemben álló elmélettel találkozhatunk: az egyik, a neoklasszikus alapokon nyugvó elmélet szerint az integrált nemzeti bankrendszerekre kell helyezni a hangsúlyt, ott van meg a megfelelő méretgazdaságos előny, biztosítva van, hogy a pénz oda kerül, ahova szükséges (Kohn, 1998). A posztkeynesi irányzat ezzel szemben hangsúlyozza, hogy a pénznek abban a régióban kell maradnia, ahol megképződött, ugyanis a helyi gazdaság érdekeit jobban érvényesíteni tudja a regionális bankrendszer, mintsem az integrált nemzeti pénzügyi szolgáltatók (Dow, 1994; Gál, 2010). A helyi intézmény a gazdaságba és a társadalomba jobban beágyazott, ez esetben az ún. funkcionális, vagy működési távolság kisebb. Ez annyit jelent, hogy a pénzügyi intézmény ismeri a teret, ahol működik, tisztában van a helyi igényekkel, szokásokkal, stb. Értelmszerűen minél inkább a nemzeti centralizált bankrendszer kap létjogosultságot egy országban, a funkcionális távolság annál nagyobb. Az utóbbi szemléletet támasztja alá az a tény, hogy az érintett térségben gazdasági fejlődése szempontjából meghatározóak a szolgáltató ágazatok. A terciér és kvaterner szférán belül elsősorban az üzleti pénzügyi szolgáltatások váltak a fejlődés kulcsterületeivé, mutatói pedig az általános területi fejlettség szintjére jellemző karaktert öltének (Gál, 1998).

A szocialista rendszer felszámolása után a kelet-közép-európai országok ugyanazokkal (a korábban már leírt) jellemzőkkel és esélyekkel indultak a piacgazdasággá válás útján, azonban ha a helyi-, regionális struktúrákat és döntéshozatalt nézzük, mára jelentősen eltérő képet mutat az országok bankhálózati térképe. Az egyes struktúrák kialakulásában két-három jelentősebb trend, illetve jellemvonás játszott a főszerepet. Talán ezek közül a legfontosabb a közigazgatási berendezkedésben végbement változások, a középszintű irányítási hatalom kialakítása, vagy visszatartása. Emellett jelentős szerepe van természetesen az országok földrajzi méretének és a történelmi tradícióknak is. Ebből kifolyólag a térség bankrendszeriben megtaláljuk a tradicionális centrum-periféria duált (Nemes-Nagy, 1998), a regionális központokkal rendelkező erősen decentralizált bankrendszert és a két véglet közötti variációkat is.

A kelet-közép-európai országok eltérő bankföldrajza

Lengyelország – az túlélő decentralizált modell

A lengyel bankrendszer területi sajátosságának vizsgálatakor a regionális sajátosságok érvényesülése, illetve a bankpiac bizonyos fokú decentralizáltsága is megfigyelhető (Strykiewicz & Potrebowski, 1995). Ennek fő oka, hogy Varsó szerepe nagyságrendekkel kisebb a teljes gazdaságon belül, mint a régió többi fővárosának ugyanezen mutatója. Azonban a kétszintű bankrendszer újraalakulását követően a decentralizált jelleg még erősebb volt, mint napjainkban, a dekoncentrációs folyamatok kismértékű megtorpanásában több tendencia is szerepet játszott.

A bankpiac konszolidációja a bankok számának csökkenéséhez vezetett, míg a fiókok száma 2,5-szeresére nőtt 1993 és 2006 között. A bankpiaci koncentráció (fúziók) következtében nemcsak a bankok száma csökkent, de a vidéki banki székhelyt adó városok száma is (16-ról 8-ra). Ez a nyolc város összesen 16 bank székhelyét biztosította. A folyamat további következménye, hogy Poznan elvesztette

vidéki vezető szerepét, helyét Wrocław vette át, a városban alakult ki ugyanis a legjelentősebb vidéki banki klaszter, amely a vidéki bankközpontok 36%-át, a vidéki székhelyű bankok eszközállományának 24%-át tömörítette. A városban székel a 6. legnagyobb lengyel bank, az Allied Irish Bank többségi tulajdonában álló BZ WBK, amely poznańi Wielkopolski Bank Kredytowy és a wrocławiai Bank Zachodni egyesülésével jött létre 2001-ben, központját Wrocławban kijelölve.

A regionális szinten lassan befejeződő bankkonszolidációt követően meginduló nagybanki összeolvadások azonban erősítik Varsó pénzközponti szerepkörét. A lengyel bankpiacon az UniCredit és a HVB két leánybankjának egyesülése a legnagyobb vidéki bank, a Bank BPH beolvadását és a krakkói központ megszűnését is maga után vonta. A 2007-es összeolvadás után a vidéki székhelyű bankok piaci ereje 22,5%-ra csökken.

Lengyelország esetében a bankok intézményi centralizációját jelentősen lassítja az erőforrások, köztük a tőkeforrásoknak a magyarországinál szórta eloszlása, illetve a magyarországi regionális központoknál jóval nagyobb népességű és gazdasági erejű regionális központok megléte (Schmitt, 2011). A bankpiac regionális szerveződésének az alapját a lengyel gazdaság történelmileg kialakult, hagyományosan erős regionális gazdasági bázisai szolgáltatják.

Csehország – az újrakoncentráció

A cseh bankrendszer területi szerkezetét vizsgálva meg kell különböztetnünk a bankprivatizáció előtti időszakot a privatizációt követő gyors konszolidáció időszakától. Az 1990-es évek elején nemcsak a bankok száma nőtt meg ugrásszerűen, hanem a bankalapítások Prágán kívül Csehország több régióját érintették, amelyek nem minden esetben a piacgazdaság igényeit, hanem inkább a hagyományokból táplálkozó vállalkozói kedv kifejezői voltak. Amíg 1990-ben Prágán kívül Ustínad Laben-ben működött banki székhely, addig 1991-ben már 6 vidéki városban. Ezek egyenletesen oszlottak meg a fejlett bohémiai régiók (MladaBoleslav, Hradeckralové, Plzen) és az elmaradottabb morva régiók között (Prostejov, Olomouc, Ostrava). Természetesen ez a területi kiegyensúlyozottság a merő illúzió, hiszen a banki eszközállomány több mint 80%-a ekkor is Prágában koncentrált (Blazek, 1997). A következő években új bankok alakultak Morvaországban, így az újonnan kinőtt banki székhely-városok közé a régió legnagyobb városa Brno is bekerült. A bankhálózat régiós átlagnál nagyobb sűrűsége, a banki közvetítés nagyobb mélysége szoros összefüggésben áll Csehország magasabb szintű urbanizáltságával, a városhálózat sűrűségével.

A bankcsődök megszorodása is jelezte bankpiaci válság beköszöntését, ami leginkább a vidéki, kisebb tőkeerejű bankokat sújtotta. Nyolc prágai székhelyű bank mellett hat vidéki bank is beszüntette működését. A piaci konszolidáció első hulláma nemcsak a bankok felszámolását, de a vidéki banki székhelyek koncentrációját is eredményezte. A vidéki bankok az elsődleges regionális és nagyobb ipari centrumokban koncentráltak, néhány bank kisebb városokból a nagyobbakba tette át székhelyét (Brno, Ostrava, Plzen, UstínadLaben). Ezzel a koncentráció nem állt meg, Prága piaci részesedése tovább növekedett, míg 2000-re elérte a teljes bankpiacon belül a 94,6%-ot. A külföldi bankok privatizációs felvásárlásai újabb koncentrációs folyamatot indítottak el az ezredfordulón, aminek következtében 2004-re már Prágán kívül nem működött banki székhely.

Összességében Csehországban egy tradíciókon alapuló regionális bankrendszer kialakulását láthattuk az 1990-es években, azonban az alulról építkező jelleg, a piaccgazdasági megalapozottság hiánya ezt felülírta, és a 2000-es évek végére megy monocentrális struktúra jött létre.

Magyarország – a centrum-periféria duál folyamatos erősödése

Magyarországon az előbbi két példával ellentétben a gazdasági átállást követően nem volt jellemző a vidéki településeken való bankalapítás, illetőleg az ilyen próbálkozások a kezdeti szakaszokban elhaltak. Az új struktúrákban jellemzően fővárosi székhellyel rendelkező bankok fióknyitásai jelentették a vidéki tér integrálását a pénzügyi rendszerbe (Kovács, 2009). Az új bankfiókok területi megjelenése, regionálisterjedése tükrözi Magyarország kilencvenes évekre jellemző gazdasági folyamatait. A területi hátrány kompenzálására törekvő kereskedelmi bankhálózat 1987-es indulásakor a szocialista ipartelepítés szempontjából korábban kevésbé frekvenciált nyugati megyékben kezdett erőteljes fiókhálózat építésbe. A nagyobb térségek összfiókhálózati különbségei 1990-ig lényegében kiegyenlítődték, a dunántúli országrészek hátránya megszűnt. A kilencvenes évek derekától a nyugati országrész viszonylagos telítődése után a fő célpontok már keleti és déli országrész nagyvárosai. Az 1996-98 közötti időszakot egyfajta hálózatépítési „verseny” jellemezte. Több mint 200 új fiók nyílt az említett időszakban. A telítődő dunántúli régiókat megelőzte a keleti régiókban megvalósuló hálózatbővítés. Amíg 1996-ban Győr, Pécs és Székesfehérvár voltak a legnagyobb vidéki bankcentrumok, addig 1998-ra a következő kép alakult ki: Szeged (40), Győr (36), Miskolc (33 fiók), Debrecen (32), Pécs (30), Kecskemét (24), tehát az ország keleti felének városai is az élre törtek a hálózati egységek számát tekintve (Gál, 2005). Vidéken jelenleg két kisbank rendelkezik székhellyel (Sopron Bank, Kinizsi Bank), részesedésük a teljes piacból azonban elenyésző.

Sokan ellenpólusként említik meg a vidék bankjaként is aposztrofált takarékszövetkezeti szerveződéseket, azonban piaci szerepük kicsi, 5% körüli. Éppen ezért látom úgy, hogy a periféria ismerői a takarékszövetkezetek, míg a gazdasági központ finanszírozói a kereskedelmi bankok Magyarországon, ezzel létrehozva a Nemes -Nagy-féle (1998) gazdasági centrum-periféria duált.

Románia és Szlovákia – fővároson kívüli lehetőségek

Romániában a bankalapításoknak, illetve a tradícióknak is szerepe volt a mai kép kialakulásában. A bankrendszerben van néhány kisebb pénzintézet, mely nem a fővárosban alakította ki irányító bázisát, ezek mégsem nevezhetők nagyon jelentősnek, jellemzően egy-egy szektorra, vagy ágazatra koncentrálnak, néhány fiókkal, a teljes bankszektor eszközállományának jelentéktelen hányadát birtokolva. Ami miatt mégsem mondhatjuk, hogy a román bankrendszer centralizált az az a tény, hogy a kolozsvári székhelyű Banca Transilvania a maga 5,4%-os piacrészesedésével Románia hetedik legnagyobb bankja, eszközállománya szerint pedig a harmadik helyre sorolhatjuk a román bankok rangsorában (National Bank of Romania, 2013). A megalapítás 1993-ban történt, az alapítók elsődleges célja a regionális brand kialakítása volt, valamint a kkv-szektor összefogása (Banca Transilvania, 2013).

Szlovákiában is hasonlatos a helyzetkép, a kereskedelmi bankok eszközállomány szerinti rangsorában az első öt legnagyobb bank mindegyike pozsonyi székhelyű, a lista hetedik helyén található a Prima Banka (Dexia Group) a maga 3,4%-os részesedésével és žilina-i (zsolnai) székhelyével (Raiffeisen Group, 2012). A listán tovább haladva sem találunk jelentősebb vidéki székhellyel rendelkező intézményt. A fiókhálózat térképét nézve egy másik megállapítás is leszűrhető, azt is Pozsony, illetőleg nyugati dominancia jellemzi.

Összegzés

Mint ebből a rövid tanulmányból is látható, a hasonló történelmi múlttal rendelkező országok merőben eltérő utakat jártak be a bankszektor területi terjedését illetően. Ez többek között visszavezethető a közigazgatási berendezkedésre is. Jól működő, regionális bankközpontként funkcionáló városok Lengyelországban alakulhattak ki, ahol az Európai integráció keretében nemcsak uniós kényszerre jöttek létre régiók, hanem azok valódi feladatokat ellátva válhattak a közigazgatás középszintű aktoraivá. Magyarországon, Csehországban, Szlovákiában és Romániában más-más okokból kifolyólag, de a NUTS-2 területi egységek, mint szükségszerűség lettek kijelölve, így nem is volt várható a régiók szerepének erősödése (Dieringer, 2005).

Látható az is, hogy a rendszerváltás után elinduló folyamatok nem mindenhol váltották be az új rend a piacgazdaság váráhozait, így az ambiciózus regionális banki tervek később elhaltak, mint az Csehország példája is mutatja. A tradíciók és a történelmi hagyományok nem tudták felülmúlni a piac törvényeit. A végletek között is van lehetőség, ezt mutatja Szlovákia és Románia példája, ahol megjelent egy-egy hitelintézet a fővároson kívülről is és szép eredményeket is tud felmutatni a statisztikák szerint. Magyarország bankföldrajzi képe teljesen visszatükrözi a közigazgatását: informális, kihelyezett végrehajtó regionális központok, fővárosi központok és a hálózat budapesti túlsúlya.

Irodalomjegyzék

- ÁRVAI Zsófia (2002): A banki közvetítés mélysége. *Közgazdasági Szemle*, 49 (7-8), 621-640.
- BALCEROWICZ, Leszek (1995): *Freedom and Development: the Economics of Free Market*. Cracow: Wydawnictwo Znak.
- Banca Transilvania (2013). <http://www.bancatransilvania.ro/> [2013.03.20.]
- BLAŽEK, Jirí (1997): The Development of the Regional Structure of the Banking Sector in the Czech Republic and its Implications for Future Regional Development. *Acta Universitatis Carolinae, Geographica, Supplementum*, pp. 265-283.
- BOOT, Arnoud W. A., & VAN WIJNBERGE, Sweder (1995): Financial Sector Design, Regulation and Deposit Insurance in Eastern Europe. In: Rostowski Jacek (Ed.): *Banking Reform in Central Europe and the Former Soviet Union* (pp. 42-57). Budapest: Central European University Press.
- CSÁKI György (1997): Magyar bankrendszer: konszolidáció után – a privatizáció lezárása előtt? *Társadalmi Szemle*, 52 (1), 48-60.
- DIERINGER, Jürgen (2005): Demokratisierung, Ökonomisierung und Europäisierung: Dezentralisationsprozesse in Ostmitteleuropa. *Südosteuropa*, 53 (4), 483-499.
- DOW, Sheela (1994): European monetary integration and distribution of credit availability. In: Corbridge, Stuart et al. (Eds.): *Money, Power and Space*. Oxford: Basil Blackwell.

- GÁL Zoltán (1998): A pénzügyi szektor területfejlesztési kérdései Magyarországon. *Tér és Társadalom*, 12 (4), 43-67.
- GÁL Zoltán (2004): Spatial Structure and the expanding European integration of the Hungarian banking system. In: Kovács A. D. (szerk.): *New Aspects of Regional Transformation and the Urban-Rural Relationship: XIII. Polish-Hungarian Geographical Seminar Tokaj* (pp. 74-104.). Pécs: MTA Regionális Kutatások Központja.
- GÁL Zoltán (2005): The development and the polarised spatial structure of the Hungarian banking system in a transforming economy. In: Barta Gy. (szerk.): *Hungarian Spaces and Places: Patterns of Transition* (pp. 197-219). Pécs: MTA RKK.
- GÁL Zoltán (2010): *Pénzügyi piacok a globális térben – A válság szabdalta pénzügyi tér*. Budapest: Akadémiai.
- HERRMANN, Sabine, & JOCHEM, Axel (2003): *The international integration of money markets in the central and east European accession countries: deviations from covered interest parity, capital controls and inefficiencies in the financial sector*. Discussion Paper No 07/03. Berlin: Deutsche Bundesbank.
- KOHN, M. (1998): *Bank- és pénzügyek, pénzügyi piacok*. Budapest: Osiris; Nemzetközi Bankárképző.
- KORNAI János (2005): Közép-Kelet-Európa nagy átalakulása. *Közgazdasági Szemle*, 52 (12), 907-936.
- KOVÁCS Sándor Zsolt (2009): Az M&A tendenciák vizsgálata Magyarországon. In: Buday-Sántha Attila, Erdős Katalin, & Komlósi Éva (szerk.): *Évkönyv 2009* (pp. 133-143). Pécs: PTE KTK Regionális Politika és Gazdaságtan Doktori Iskola.
- KOVÁCS Sándor Zsolt (2012): A pénzügyi szolgáltatások területi dilemmái Magyarországon. In: Pálvölgyi K., Reisinger A., Szabados E., & Tóth T. (szerk.): *Fiatal Regionalisták VII. Konferenciája, Győr, 2011*. Tanulmánykötet (pp. 199-206.). Győr: Széchenyi István Egyetem.
- National Bank of Romania. <http://www.bnro.ro/Statistics-3229.aspx> [2013.03.20.]
- NEMES-NAGY József (1998): *A tér a társadalomkutatásban*. Budapest: Hilscher Rezső Szociálpolitikai Egyesület.
- Raiffeisen Group (2012): CEE Banking Sector Report.
- SCHMITT Andrea (2011): Történelmi beágyazódottság és régiófejlődés – Lengyelország területi megosztottsága. *Közép-európai Közlemények*, 4 (1), 154-165.
- STRYJAKIEWICZ, Tadeus, & POTRZEBOWSKI, Grzegorz (1995): The newly emerging banking system in Poland and its Spatial Organisation. *Geographische Zeitschrift*, 83 (2), 87-99.
- SZABÓ Csaba (2006): A közép-kelet-európai bankszektor elemzése. *Közgazdász Fórum*, 9 (2), 7-21.
- VON HAGEN, Jürgen, & DINGER, Valeriya (2005): *Banking sector (under?) development in Central and Eastern Europe*. Working Paper B06. Bonn: Center for European Integration Studies; University of Bonn.
- YILDIRIM, Semih, & PHILIPATOS, George C. (2003): Competition and contestability in central and eastern european banking markets. *Managerial Finance*, 33 (3), 195-209.